

LISA 1. „Lõimitud arhiveerimine. Valge raamat“.

Lõimitud arhiveerimine

(Archiving by Design)

Selle dokumendi koostanud Euroopa arhiivide töörühm (*European Archives Group, EAG*) määratleb lõimitud arhiveerimise (*Archiving by Design, Abd*)¹ Euroopas teabehalduse uue põhimõttena. Teabe püsiva kasutatavuse (*sustainable accessibility*) kontseptsioon pakub dokumendi- ja arhiivihalduse kogukonnale digiülemineku väljakutsetega tegelemisel eelduse üle-euroopaliseks lähenemisviisiks.

Probleem

Digiüleminek muudab pidevalt mänguruumi, kus dokumendi- ja arhiivihalduse kogukond tegutseb.

- Teave on kõikjal ja selle kasv on eksponentsiaalne.
- Teave võtab uusi vorme.
- Teavet kasutatakse ja taaskasutatakse uudsetel viisidel ja uute tehnoloogiatega.

Avalikus sektoris ei ole arhiivi- ja dokumendihalduse traditsioonilised lähenemisviisid enam tõhusad. Loodud või saadud teave ei pruugi kunagi jõuda selleks ette nähtud arhiivi- või dokumendihaldussüsteemi, hallatavat on liiga palju. Digitaalne teave peab olema kasutamiseks ja taaskasutamiseks kättesaadav elukäigu esimesest hetkest alates ka väljaspool algset tööprotsessi. Juba loodud teabele tagant järele kättesaadavuse tagamine on aeganõudev ja kulukas. Traditsiooniliselt peetakse arhiveerimist tegevuseks, mis algab pärast tööprotsessi lõppu. On aga palju jätkusuutlikum, kui infosüsteem on juba kavandatud moel, kus on tagatud teabe kasutatavus tulevikus. Kui teabe olemasolu ja väärtuse varane tuvastamine seotakse teabe kogu elukäigu haldamisega, on kestva väärtusega teabe säilitamine ning kasutamine digiarhiivides tõhusam.

Vajadus avalikus, teadus- ja erasektoris andmeid siduda, jagada ja kasutada kasvab koos eesmärgiga luua Euroopas ühtne andmeruum. Infosüsteemide arendustes tuleks seda eesmärki silmas pidada (nt Euroopa andmehalduse akti rakendades) ning järgida varem sätestatud

¹ EAG alatöörühma *Archiving by Design* dokumendid, sh käesolev valge raamat, on leitavad <https://github.com/eag-abd/archivingbydesign>

põhimõtteid nagu vaikimisi avaandmed (*Open by Default*) ja lõimitud privaatsusnõuded (*Privacy by Design*).

Dokumendihalduse kogukond ei suuda praegu tagada avalikke väärtusi, mida nad taotlevad, seistes mitme probleemi ees.

- Avalike teenuste kvaliteeti vähendab otsuste langetamiseks vajaliku täieliku või usaldusväärse teabe kättesaamatus.
- Avalike institutsioonide usaldust nõrgestab teabe kasutamise keerukus ja sellega seotud vähene läbipaistvus.
- Avaandmete direktiivil põhinevat avaliku sektori avaandmete majanduslikku ja taaskasutusest tulenevat potentsiaali ei saa täielikult ära kasutada, sest andmeid pole saada ja/või nende kvaliteet on küsitav, sest ei kasutata autentseid andmeallikaid ja -mudeleid ning andmestike kirjeldused on puudulikud, see võib viia innovatsiooni ja majanduskasvu seiskumiseni.
- Kultuuri- ja ajaloolise uurimisväärtusega teave on halvasti hallatud infosüsteemides ohus ja võib igaveseks kaduda.

Lahendus

Nende väljakutsetega tegelemiseks tuleb meetmeid võtta juba enne teabe loomist või saamist, sellist lähenemisviisi nimetamegi lõimitud arhiveerimiseks (*Archiving by Design, AbD*).

Lõimitud arhiveerimine tähendab, et infosüsteemide kavandamise või kohandamise käigus võetakse vajalikke meetmeid, et tagada teabe püsiv kasutatavus.

Püsiv kasutatavus koosneb kuuest kõrgema tasandi kvaliteedinõudest. Püsivalt kasutatav teave on:

- **ülesleitav** (*findable*): teave on kiiresti ja lihtsalt leitav kõigile neile, kellel on õigustatud juurdepääs;
- **olemasolev** (*available*): teave on seadusega lubatud ulatuses igale osapoolle igal ajahetkel ja mistahes eesmärgil (taas)kasutamiseks olemas;
- **loetav** (*readable*): teavet saab arusaadavalt taasesitada ja inimesed ja/või masinad saavad seda töödelda;
- **tõlgendatav** (*interpretable*): teabe tähendus on selge ning on teada, kes, millises kontekstis ja millise eesmärgiga on selle loonud;
- **usaldusväärne** (*reliable*): teave on usaldatav ja täielik ning põhineb õigetel andmetel nii, et seda saab taaskasutada;
- **tulevikukindel** (*future proof*): teavet saab (taas)kasutada kogu selle elukäigu jooksul, sest püsivalt kasutatav teave ei sõltu organisatsioonis, tehnoloogias või protsessides aja jooksul toimuvatest muutustest.

Lõimitud arhiveerimise kontseptsioon tõlgib need kõrgema tasandi kvaliteedinõuded praktiliselt rakendatavateks tehnoloogianeutraalseteks parendusmeetmeteks. Arhiveerimine ei ole kunagi ainus stiimul muutuste elluviimiseks, ettepanekud võivad tulla ka uutelt kasutajatelt, ärivajadustest, õigusruumi arengutest või digitaalsetest võimalustest. Edu saavutamiseks on vajalik koostöö teiste info- ja andmespetsialistidega, nii süsteemiarhitektide kui ka turbe- ja isikuandmete spetsialistidega. Spetsialistidel, kes ei pruugi olla tegevad arhiivinduses, on suur ja vajalik teadmiste pagas. Julgustame äri sektorit kasutama ja arendama teenuseid, mis põhinevad lõimitud arhiveerimise kontseptsioonil ja juhendmaterjalidel, hoolimata sellest, et rakendamine võib Euroopa riikides erineda (nt avaliku sektori infosüsteemide kohustuslik auditeerimine).

Ideaalne on, kui lõimitud arhiveerimise kontseptsioon saab iga teavet loova organisatsiooni osaks.

Kokkuvõte

Arhiivi- ja dokumendihalduse kogukonnal tuleb oma mõtteviisi, oskused ja arusaamad uue infomaastiku kujundamisel muuta proaktiivseteks. Me ei saa ette näha kõiki väljakutseid, mida digiüleminek tulevikus arhiivindusse toob, samuti nagu me ei saa tagant järele tuvastada, muuta ja kirjeldada kogu õiguslikult, administratiivset ja ajalooliselt väärtuslikku teavet. Lõimitud arhiveerimise kontseptsioon on esimene väljapakutud lähenemine, mis tagaks teabe püsiva kasutatavuse, ning pakub selleks ka mõtteviisi ja meetodikat. Ees ootavad muud olulised ja käsitlemist vajavad küsimused, nagu jätkusuutlikkus üldises mõttes, andmete vaba liikumine ja digitaalsed ökosüsteemid.

Euroopa arhiivide töörühma lõimitud arhiveerimisega tegelev alatöörühm pakub töövahendeid, mis aitavad laiemal dokumendihalduse kogukonnal meetodit rakendada. Töövahendid põhinevad põhjalikel uuringutel ja eri liikmesriikide parimatel praktikatel.

Tõlkinud Hanno Vares.